

461 Numaralı Elbistan Şer'iyeye Siciline Göre Elbistan (1892-1900)

Hakan Bolulu*

ORCID: 000X-0001-8024-85XX

Öz

Tarih boyunca bir arada yaşamak durumunda olan insanların huzur, sükûn ve sürur içinde yaşayabilmeleri, güçsüzlerin güçlüler karşında korunması, hak ve görevlerin belirlenmesi vb. konuların açıklığa kavuşması için hukuk denilen bir müessese oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin de hâkim olduğu geniş coğrafyada altı buçuk asra yakın uyguladığı bir hukuk nizamı vardır. Osmanlılar bu sistemle üç kıtada çok çeşitli etnik köken, dil, din, mezhep vb. birçok farklılıklar arz eden insan topluluklarını adaletle bir arada yaşatabilmişler, hatta kendilerinden sonra bir daha o coğrafyalarda öyle bir nizam (Pax Ottoman) tesis edilememiştir. Osmanlı hukuku şer'î hukukun yanında örfî hukuk ve hâkimiyet altına alınan devletlerin hukuk kurallarının kendisinininki ile tezat oluşturmayanlarının birleşiminden oluşan bir hukuktur. Bu sentezin ana gövdesini oluşturan şer'î hukukun en önemli ögesi Şer'î Mahkemeler, bu mahkemelerin en önemli unsuru ise kadılardır. Kadıların tuttuğu Şer'iyeye Sicilleri de yaklaşık beş yüz yıllık dönem için tarafsız, eşi bulunmaz belgelerdir. Bu çalışma ile Elbistan'ın XIX. asrın son yıllarındaki sosyal, kültürel, malî, etnik, dinî durumu, kişilerin hukuki ilişkileri, müslim-gayri-müslim münasebetleri v.b. durumlarına dönemin orijinal kaynaklarından o-lan 461 numaralı kadı sicilindeki bilgiler incelenerek ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Elbistan, Mahkeme, Kadı, Sicil, Adalet, Hoşgörü

Gönderme Tarihi: 20/07/2018

Kabul Tarihi: 10/12/2018

** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Posta: hakanbolulu10@hotmail.com.

**Elbistan According to 461 Number Court Record
(1892-1900)**

Abstract

People who have to live together throughout history can live in peace, quietness and purity, protection of the weak against strong power, determination of rights and duties, and so on. an institution called law was established in order to bring the issues to the open. There is a legal order in the wide geography where the Ottoman Empire is also a judge, practicing in close to six and a half centuries. With this system, the Ottomans had a wide variety of ethnic backgrounds, languages, religions, sects and so on. (Pax Ottoman) could not be established in those geographies again after themselves. The Ottoman law is composed of the combination of the laws that are under the jurisprudence of the states and the ones which do not contrast with the rules of the law itself. The most important element of the Shari'i law, which forms the main body of the synthesis, is the Shari'i courts, and the most important element of these courts is the women. Shari'a records kept by the ladies are also neutral, unparalleled documents for a period of about five hundred years. With this work Elbistan's XIX. social, cultural, financial, ethnic, religious status of the last years of the century, legal relations of persons, Muslim-non-Muslim relations etc. will be tried to keep the light by examining the information in the register of the kadi number 461 from the original sources of the period. There have been many previous studies on the Elbistan Court Registers.

Keywords: Elbistan, Court, Kadi, Register, Justice, Tolerance

Received Date: 20/07/2018

Accepted Date: 10/12/2018

Ельбистан в 1892-1900-ых годах: по правовой учетной книги

№461

Резюме

На протяжении всей истории для мира, спокойствия, блага в защите слабых от сильных, в яснение прав и обязанностей людей живущих совместно было сформировано правовой институт. В течении бти половин веков в обширной географии господства османского государства использовался правовой строй. османиды в трех континентом используя эту систему успешно управляли широким спектром масс разного этнического происхождения, религии, секты и т.п., даже после них в этих территориях больше не было такого правового порядка. Османское право состоит из синтеза шариата, падишахских законов и законов стран подвластным османскому государству и не противоречащие его основным законом. Основная часть этого правового синтеза составлял шариатское право основой которого был шариатский суд. Главными в этих судах являлись кады (судьи). Кады документировали свою работу в учетных книгах. Для пятисотлетнего промежутка истории эти записные книжки являются важными и неповторимыми документами. Этим исследованием мы попытаемся изъяснить социальную, культурную, финансовую, этническую, религиозную жизнь, личные правовые отношения, отношения мусульман и не мусульман и т.п. в Эльбистане в конце XIX века, опираясь на данные в учетной книге под номером 461, являющимся одним из оригинальных источников периода.

Ключевые слова: Эльбистан, суд, кади, регистр, юстиция, толерантность

Получено: 20/07/2018

Принято: 10/12/2018

Giriş

Elbistan 1892-1900 yıllarında Halep Vilayeti'nin Maraş Sancağı'nın merkez kazasından sonraki en önemli ve en büyük kazasıdır. Bu tarihlere Elbistan'da 1 hükümet konağı, 1 redîf deposu, 49 cami, 3 mescid, 5 kilise, 7.929 ev, 335 dükkân, 1 hamam, 1 bedesten, 9 fırın, 3 tekke, 1 Mektebi Rüştîye, 5 Mektebi Sıbyan, 3 Mekteb-i Hıristiyan, 47 su değirmeni, 2 meyhane, 5 kahvehane, 5 boyahane, 200 bağ, 10 bahçe, 2 han, 1 testi imalathanesi, 1 salhane bulunmakta idi¹. Yine 1892-1893 yıllarında Elbistan'ın nüfusu 38.126 Müslüman, 1.620 Hıristiyan (Ermeni-Gregoryen) olmak üzere toplam 39.746 iken, 1900-1901 yıllarında 41.352 Müslüman, 1.296 Gregoryen ve 325 de Protestan olmak üzere toplam 42.973 kişiye ulaşmıştır.² Bu istatistikte dikkate şayan husus 1892 de 1620 olan Gregoryen nüfusunun 1900 de 1296 ya düşmesine mukabil, önceki yıllarda adlarına rastlanmayan Protestan sayısının 325 olmasıdır. Sekiz sene zarfında Gregoryen nüfustaki 324 kişilik azalma daha önce Elbistan'da mevcut olmayan Protestan nüfusla açıklanabilir. Bir başka ifade ile Elbistan'daki Ermeni vatandaşların bir kısmı mezhep değiştirerek Gregoryenlikten Protestanlığa geçmiştir. Bu durum da Avrupa ve Amerikalı misyonerlerin Elbistan'da da misyonerlik faaliyetlerine bu yıllarda faal bir şekilde devam ettiklerini göstermektedir.

XVII. yüzyılın başından itibaren Osmanlı coğrafyasındaki gayrimüslim Osmanlı vatandaşları üzerinde misyonerlik faaliyetlerinde bulunarak bu kesimleri batılı hıristiyan mezheplerine geçirmeyi hedefleyen misyonerlik teşkilatları XIX. yüzyıla gelindiğinde bu faaliyetlerini zirveye taşımışlardı. Bunun sonucunda Osmanlı coğrafyasında özellikle de Anadolu'da Protestan, Katolik ve Presbiteryen gibi daha önceki zamanlarda mevcut olmayan mezhepler müntesipler edinmeye, kiliseler kurmaya başlamışlardı³. Bu faaliyetler neticesinde Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde

¹Said Öztürk, *Osmanlı Salnâmelerinde Maraş Sancağı, 1284-1326/1867-1908*, İstanbul: Düzey Yayınları, 2006, 1:679-680.

²Said Öztürk, *Osmanlı Salnâmelerinde Maraş Sancağı, 2: 345*.

³T. W. M. Marshall, *Les Missions Chrétiennes*, çev. Louis de Waziers, Paris: Libraire Editeur, 1865, 21.

zimmiler arasındaki mezhep değiştirmeler iyice artmış, bunlar üzerindeki himaye ve dönüştürme işlemleri emperyalist devletler arasında bir güç ve nüfuz mücadelesine dönüşmüş, uzun mazisi boyunca hâkimiyeti altındaki muhtelif unsurların din ve mezheplerine karışmama ilkesinden hiç ayrılmayan Osmanlı Devleti 1834'te düzenin bozulmaması, ehl-i zimmet denilen reaya arasında fesat ve ayaklanmaya yol açmaması için hıristiyan tebaa arasında mezhep değiştirmeyi yasaklamıştır. Bu yasak İngiltere'nin baskısıyla 1844'te kaldırılmıştır.⁴ İngiltere bunu iddia ettiği gibi din hürriyeti adına değil, Protestanlığın Osmanlı topraklarında kolayca yayılarak din yardımıyla İngiliz politikalarının tahakkuku için yapmıştır. Zira İngiliz sefiri White 02.05.1885 tarihli bir raporunda, Hükûmetten Protestan misyonerlere yardımcı olmasını istemektedir.⁵

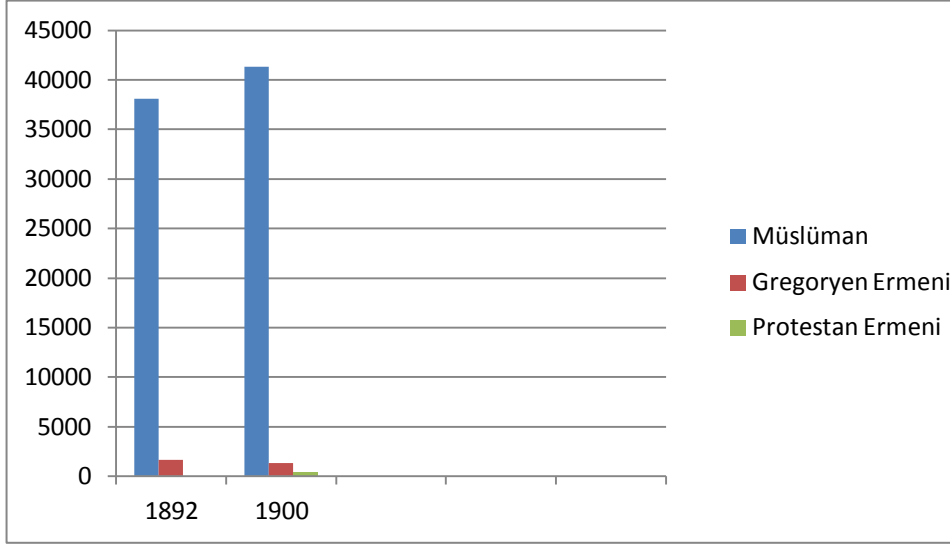
İnceleme konumuz 1890 ların Elbistan'ında Hacı Hamza, Hacı Yakup, Hacı Şaban, Kızılcaoba⁶ olmak üzere dört mahalle bulunmakta idi. Aynı dönemde 135 köyü olduğu bilinen Elbistan'da inceleme konusu olan defterdeki belgelerde en çok adı geçen köyler ise şunlardır: Til, Demircilik, Ambarcık, Eldelek, Geçit, Maraba, Karaelbistan, İğde, Burtu, Yapalaę-ı Kebir, (Büyük Yapalak) Yapalaę-ı Sagir, (Küçük Yapalak) Hasankendi, Çiçek, Emirilyas, Tilafşın, Ketizmen, Çoğulhan, Kocabat, Kaşanlı, Tatlar, Kullar, Çiftlik, Nurhak, Nergele, Yoęunsöęüt, Izgın, Alışar, Karahöyük, Yalak, Güplüce, Sevin, Hasankendi, Karahasanuşağı, Derviřcimli, Alhaslı, Atmalı, Hurman, Efsus(Afşin) adlı bir de nahiyesi vardır. Bugünkü Elbistan, Afşin, Nurhak, Ekinözü ve Göksun'un bir bölümü Elbistan kazasının idari sınırları dâhilindedir.

⁴ Gülnihal Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996, 22.

⁵ Bozkurt, *Hukukî Durumu*, 138-139 .

⁶ Bugün aynı adla anılan sadece bu mahalle kalmıştır.

Bolulu

Tablo No: 1 Elbistan'daki Nüfusun Dinî ve Mezhebî Dağılımı (1892-1900)

Sosyal Hayat:

Kahir ekseriyeti (%96 sı) Müslüman olan Elbistan'da çok az miktarda (% 4) Hıristiyan (Ermeni) yaşamaktadır. (H. 1310 / Miladi 1892 salnamesine göre) Bu iki topluluk uyum içinde huzurlu bir hayat sürmektedirler, incelenen defterden 10 sene öncesine kadarki belgelerde gayrimüslimler için *mütemekkin*, Müslümanlar için *sakin* ayrıca Müslümanlar için *oğlu* anlamında *bin* veya *ibn*, gayri müslimler için *veled* kelimeleri kullanılırken (Protestan milletinden Manok veledi Agop vb. gibi)⁷ incelenen döneme gelindiğinde artık bu ayrımlar kalkmış Müslim-gayrimüslim bütün tebaa için aynı kelimeler kullanılmaya başlanmıştır. gayrimüslimleri küçük düşürücü (kafir, kefare v.b) kelimelere dahi bu dönemde rastlanılmayıp, Islahat Fermanı'nın etkisi hissedilmektedir. Zira bu

⁷ Filiz Korkarar, "452 Numaralı Elbistan Şer'iyye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871", Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, 2002, 60; Mehmet Fazıl Dağıstanlı, "456 Numaralı Elbistan Kadı Sicili H.1302-1308/M.1884-1900", Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, 2010, 16; Hüseyin Beşçocuklu, "452 Numaralı Elbistan Şer'iyye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, 2004, 216.

⁸ Bozkurt, 56; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1986, 6: 151.

fermanla böyle tabirler yasaklanmıştı.⁸ Ayrıca bu dönemde önceleri saygı duyulan kişilerin isminin önüne getirilen Efendi ile Zabit ve büyük toprak sahipleri için kullanılan Ağa tabiri de dinine bakılmaksızın her kesimden teba için kullanılmıştır. (Korkarer, 2002: 60; Dağıstanlı, 2010: 16)⁹ (Osman Ağa, Ali Efendi, Serkis Ağa, Kirkor Efendi gibi) Müslümanlardan Haç görevini ifa etmiş olanları isminin önüne getirilen El-Hac lafzından anlarız. (Dağıstanlı, 2010: 16)¹⁰ Müslümanlar ve gayrimüslimler aynı mahallede veya köyde bir arada yaşamakta ortaklıklar kurmakta birbirlerine şahitlik etmektedirler. Mahkemelerde görülen müslüman ve gayrimüslimler arasındaki davalarda gayrimüslimlerin daha çok haklı bulunduğu müşahede edilmiştir. Toplam on iki dava müslim-gayrimüslim ihtilafına matuf olup, bunlardan 6'sı gayri-müslimlerin 5'i de müslümanların lehine neticelenirken bir dava anlaşma ile son bulmuştur. Bu durum Osmanlı mahkemelerinin kökene bakmadan adalet dağıttığını ispatlamaktadır.

Tablo No: 2 Davaların Müslim-Gayri Müslimlere Göre Dağılımı

Ekonomik Durum:

Elbistan'da bu tarihlerde yaşayan müslümanların ve gayrimüslimlerin bir arada yaşarken ortak şirket kurdukları tespit edilmiştir. (Belge no:51, s.no:21 Şamil, Artin ve Bağdisar'ın ortak bakırcılık şirketi) Belgelerden Müslümanların daha çok tarım (genellikle hububat; bilhassa buğday ve arpa yetiştirilmekte) ve hayvancılıkla (keçi, koyun gibi küçükbaş

⁹ Korkarer, "452 Numaralı Elbistan Şer'iyye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871," 60; Dağıstanlı, "456 Numaralı Elbistan Kadı Sicili H.1302-1308/M.1884-1900," 16.

¹⁰ Dağıstanlı, "456 Numaralı Elbistan Kadı Sicili H.1302-1308/M.1884-1900," 16.

Bolulu

hayvan beslenmektedir) gayrimüslimlerin ise ticaret ve sanatla uğraştıkları anlaşılmaktadır. Avukat ve aza olarak çok sayıda Ermeni adlarına rastlanması (Ohannes, Kirkor, Artin, Karabet) gayrimüslimlerin Elbistan toplum hayatında önemli yerlerinin olduğunu göstermektedir.

Ölenlerin terekesinden alınan vergiler kişinin bıraktığı malı ile orantılıdır ve zenginliğini de gösterir. Mesela Tanır Köyü'nden Mehmet Ali'nin terekesinden 128 kuruş, Ambarcık Köyü'nden Süleyman'ın terekesinden 26 kuruş resm-i kısmet alınmıştır.¹¹ Ayrıca bu defterlerden dönemin emtia fiyatlarını da öğrenebiliyoruz. Buna göre 1868 yılında Elbistan'da koyun-keçi 43 er kuruş, inek 82 kuruş, tabanca 30 kuruş, balta-keser-kazma 10 ar kuruş, seccade 4 kuruş, yatak takımı 70 kuruş, perde 17 kuruş, güğüm 40 kuruştur.¹²

Belgelerdeki Dava Konuları

461 numaralı Elbistan Şer'iyye Sicili 156 adet dava hakkında kadıların verdiği hükümlerden oluşmuş bir defterdir. Konuların dağılımı ise;

a) Alacak- verecek:

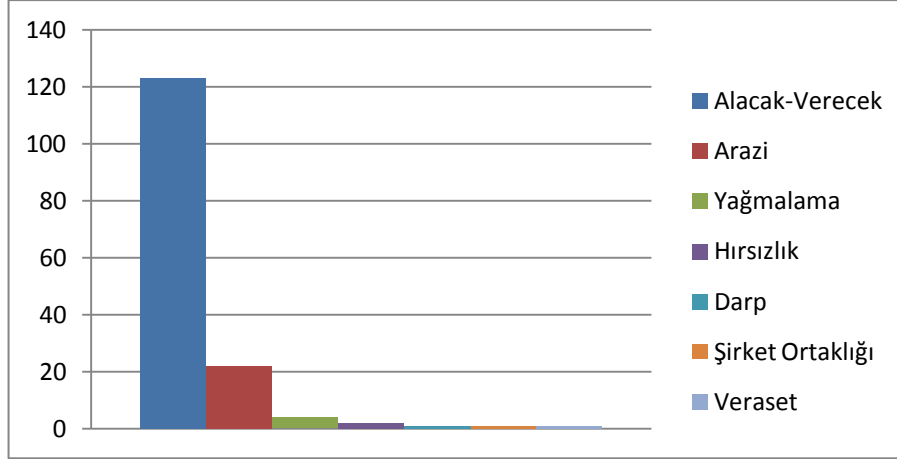
461 numaralı defterdeki davaların büyük çoğunluğu alacak-verecek hususundadır. Bir arada yaşamının kaçınılmaz, mecburiyetlerinden olan alış-verişlerde haksızlıklar, sözünde durmamalar, taahhüdü geciktirme veya hiç yerine getirmeme, ayıplı mal satma vb. gibi durumlar günümüzde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında da söz konusu olmuştur. Davalar: müslümanların birbirleriyle (156 davadan 116'sı), gayri-müslimlerin kendi aralarında (6 tanesi) ve müslümanlarla gayrimüslimler arasında (12 tanesi) olabilmektedir. Bu davalarda bazen gayrimüslimler bazen de müslümanlar gerek müslim lehine, gerek gayrimüslim lehine şahitlik yapabilmektedir. Mesela 53 nolu (s.no:21) ve 73 nolu (s.no: 29) belgelerde Mustafa ile Serkis ihtilafında müslümanların şahitliğiyle gayrimüslimler kazanırken, 102 numaralı belgede (s.no:40) Ohannes ile Halil İbrahim ve Ali'nin davalarında Minas ve Hacik Agop şahitlik yapmışlar ve Ohannes haklı bulunmuştur. Ayrıca iki gayri-müslimin kendi aralarındaki davaları da çoğu zaman şer'î mahkemelere getirmeleri ve çözüm aramaları Osmanlı

¹¹ Beşçocuklu, "452 Numaralı Elbistan Şer'iyye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871,"18.

¹² Ahmet Özkarcı, "452 Numaralı Elbistan Şer'iyye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871", Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, 2004, 25.

adaletine olan güveni ispatlamaktadır. (10 numaralı belgede (s.no:4) Artin ile Palak 51 numaralı belgede (s.no:21) Bağdisar ile Artin 59 numaralı belgede (s.no:24) Astor ile Serkis ve Evad 103 numaralı belgede (s.no:41) Agop ile Evadik mahkemeye başvurmuşlardır. Bu çalışmadan önceki araştırmalarda da benzer durum görülerek 456 nolu defterin 96-157 sayfaları arasındaki 215 belgenin 79'u alacak verecek, yine 456 nolu defterin 196-300 sayfaları arasındaki 337 belgeden 100'ü alacak verecek davasına aittir.¹³

İncelenen dönemde (1892-1900) Elbistan'ın yegâne bankası olan Ziraat Bankası'na şahısların borçlarından, bunların taksitlerinin gecikmesi vb. sebeplerden banka vekillerinin açtığı davalara da sıkça rastlanır. (156 belgeden 18 tanesi banka ile özel şahıslar arasında olup bunların 14'ünde banka 4'ünde ise şahıslar haklı bulunmuştur.)

Tablo No: 3 Dava Konularının Çeşitleri

b) Hırsızlık

Bir kişiye ait olan bir malı, eşyayı izinsiz alıp sahiplenme veya faydalanma demek olan hırsızlık vakasına incelenen defterde az rastlanılmıştır. kaybolan bir hayvanın sonradan şu şahsın elinde, evinde, tarlasında görülmesi ve şikâyetçi olunması sonucu davalar olmaktadır. 55 numaralı belgede (s.no:22) Mehmed Ağa'nın iki sene evvel çalınan 24 küçükbaş hayvanının bedelini, hayvanların emanet edildiği Şeko'nun ödemesine karar verilmiştir. 63 numaralı belgede (s.no:26) Kara gözlü Şerif

¹³ Korkarer, "452 Numaralı Elbistan Şer'iyye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871," 9; Dağıstanlı, "456 Numaralı Elbistan Kadı Sicili H.1302-1308/M.1884-1900," 8.

Bolulu

koruması altındaki harman hasılatını çaldığından bedelini ödemeye mahkûm edilmiştir

c) Yağmalama, çapul, gasp vakaları

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarını ihtiva eden inceleme konusu olan dönemde bazı zaaf ve kargaşa anlarında her bölgede görülebilecek türde olaylar Elbistan ve havalisinde de vuku bulmuş, bazı fırsatçı kimselerin başkalarının mallarını (bilhassa ziraî ürünleri ve hayvanları) yağmalayıp aralarında paylaşmaları da dava konusu olmuştur. (68 numaralı belgede/s.no:28 Çoğulhan'daki çiftliğin çiftçiler tarafından gasp edilmiş, gasıpların başka köylere nakli istenmiş, bu işle mahkemenin vazifeli olmadığı mülkî amirlik olan kaymakamlığa müracaat edilmesi söylenerek işgal engellenmiştir. 104 numaralı belgede (s.no:41) Birus'un Demircilik Köyündeki 530 silme buğday ve 520 silme arpasının köy halkınca talan edildiği sonuçta onlar tarafından tazmin edilmesi, 107 numaralı belgede (s.no:42) yağmalanan hayvanlardan biri olan al renkli atı hükûmet memuru Mustafa'nın gasp edenlerden alarak zimmetine geçirdiği anlaşıldığından bedelini geçerli rayiçten faiziyle ödemesine karar verilmiştir, 110 numaralı belgede (s.no:44) 318 silme arpa, 364 silme buğday ve 4 adet de koçun 277 kişi tarafından paylaşıldığından sonuçta ise bunların bedellerinin bu işe ön ayak olan Küçük Hasan, Hacı Bey, Hızır, İlyas ve İsmail Kâhyalardan tahsil edilmesi yönünde hüküm verilmiştir.

d) Vekâlet

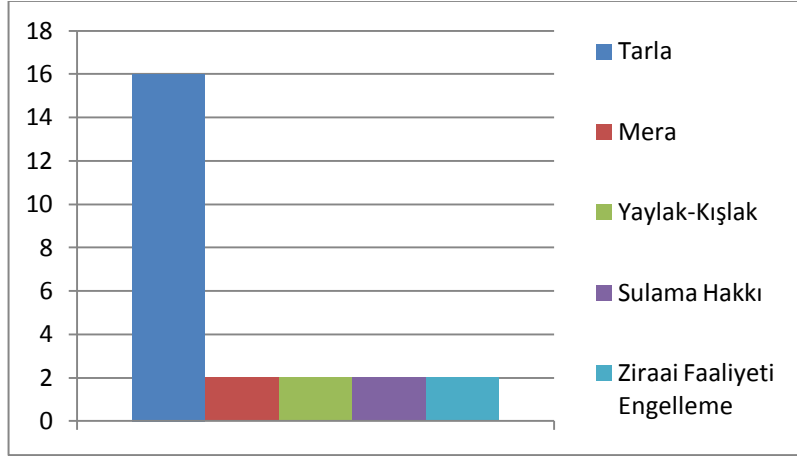
Bir kimsenin bir işte başka bir şahsı kendi yerine o işi takip etmesi için görevlendirmesi anlamına gelen vekâlet görevini mahkemelerde bugün avukat dediğimiz vekiller yerine getirmekteydi. İncelenen 156 belgenin 84'ünde vekil kullanılmamıştır. Davaların yirmi beşinde; davacılar vekil kullanırken, on sekizinde davalılar vekil görevlendirmişlerdir. Vekil görevlendirenlerin genellikle davaları kazandığı görülmektedir. (Davacılar 25 davadan 19 unu, davalılar 18 davadan 11 ini kazanmışlardır. Davaların 24 tanesi Ziraat Bankası ile şahıslar arasındaki davalardır. Doğal olarak bu davaların hepsinde banka vekil görevlendirmiş ve 20 sini kazanmıştır. İki davada hazine ile şahıslar arasında olup (93 numaralı /s.no:37 ve 147 numaralı/ s.no:52 belgeler) Vekillerin isimleri şunlardır:

1) Banka vekili Ali Efendi, Beş adet belgede adı geçerken, Bunun yanında; on sekiz belgede sadece banka vekili ibaresi geçmekte, isim zikredilmemektedir. (Bunlarda kuvvetle muhtemel Ali Efendi'dir.) 2) Ohannes Efendi, altı adet belgede 3) Hacı Mehmed Efendi, yedi adet

belgede **4)** Artin Efendi, bir adet belgede **5)** İzzet Efendi, üç adet belgede **6)** Karabet Efendi, bir adet belgede **7)** Ali Ağa, bir adet belgede **8)** Ahmet Ağa, bir adet belgede **9)** Hacı Osman Ağa bir adet belgede **10)** Hacı Musa Efendi, bir adet belgede **11)** Hacı Nuri Efendi, bir adet belgede. Bazı davalarda da her iki taraf da vekil kullanmıştır. (14/s.no:6 -66/s.no:27-93/s.no:37-108/s.no:43-110/s.no:44-147/s.no:52 numaralı belgelerde)

e) Arazi davaları

İhtilafli araziler bir tarlada veya merada, yaylak-kışlakta birden fazla kişi veya köyün hak iddia etmesi neticesinde davaya konu olmuşlardır. En çok anlaşmazlık tarla hususunda çıkarken (16 dava) mera (2 dava) yaylak-kışlak (2) sulama hakkının ve ziraî faaliyetin engellenmesi (2) olarak görülmektedir.

Tablo 4 : Arazi Davalarının Dağılımı

f) Şirket ortaklığı

Ortaklığın nihayete ermesi durumunda şirket hisselerinin paylaşımı, malların paylaşımı gibi konularda da insanlar zaman zaman mahkemeye başvurmuştur. (51 numaralı belgede/s.no:21 Bağdisar bakırcılık şirketindeki ortaklarına dava açmıştır.)

g) Darp, yaralama

İncelenen yüz elli dört adet belgeden bir tanesinde Osman'ın (bu konunun anlatıldığı belgenin yer aldığı defter sayfasının yırtık olması

Bolulu

sebebiyle Osman'ın hangi köyden olduğu anlaşılamamaktadır.) tarlasına giren öküzün tarlaya verdiği zararın telafisi istendiğinde öküzün sahipleri tarafından Osman isimli şahsın darp edildiği ve mahkemeye müracaat ettiği yapılan muhakeme sonucunda tarlaya verilen zararın tazminine, darptan ötürü de davalılara yirmişer gün hapis cezasına hükmedildiği görülmektedir.

h) Vasi Tayini

Vasi bir kimseyi malî işlerde hukukî olarak temsil etme yetkisine sahip olan kişidir. Vasi çocuklar için baba veya O'nun tayin ettiği bir kişi olurken, kendi işlerini idare edemeyecek yetişkinler için de evladı veya güvendiği bir yakını olabilir. Vasisi olmayana kadı vasi tayin edebilirdi¹⁴ Reşit olan çocuklar da geçmiş yıllara yönelik haklarını aramak için dava açabilmişlerdir. (21 numaralı belgede/s.no:9 artık reşitliğe erişen Halil hissesini idare eden Hasan Kâhya'ya dava açmış ve kazanmıştır.) Ayrıca münferit olarak aşağıdaki dava sebepleri de görülmektedir.

i) Münferit Davalar

Harman Hissesi

43 numaralı belgede (sayfa no:17) Pir Ali müş-terek harmanlarından hissesini vermeyen Musa ve Mehmed'den davacı ol-muş ve haklı bulunmuştur.

Ortak Duvarın Tamiri

50 numaralı belgede (sayfa no:20) Mustafa, ortak duvarlarının yıkılması üzerine duvarı yaptırıp, masrafın yarısını Mehmed'den talep etmiş lakin tamir için davalıdan veya hâkimden izin almadığından haksız bulunmuştur.

Vergi Fazlalığı

61 numaralı belge (sayfa no:25) Hacı Ömer'in ken-disinden fazla alınan 261 kuruşluk vergiyi geri almasına dairdir. 65 numaralı belgede (sayfa no:27) Durmuş, Ali'ye kiraya verdiği mülkün boşaltılarak, birikmiş borcun da ödenmesini talep etmiş ve haklı bulunmuştur. 111 numaralı

¹⁴ Halil Cin - Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1990, 30.

belgede (sayfa no:44) Hüseyin Ağa değirmen kirası için Hasan Ağa'ya dava açmış ve haklı bulunmuştur.

Yalancı şahitlik

114 numaralı belgede (sayfa no:46) Ömer ve Abdi kâhyaların yalancı şahitlikten birer ay hapsine karar verilmiştir.

Kaçakçılık

yine 114 numaralı belgede (sayfa no:46) Durdu Çavuş kaçakçıları korkutma amaçlı silah çektiğinden keza bir ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Belgede yırtıklar olduğundan kaçakçıların akıbeti meçhuldür.

İhale Usulsüzlüğü

89 numaralı belgede (s. no:35) haczedilen hisse için hazinenin sürdüğü pey akçesinin düşük olması, ilgili makamdan da cevap gelememesine binaen yapılan ihalenin geçersizliğine hükmedilmiştir.

Haczin Kaldırılması

91 numaralı belgede (sayfa no:36) Sofu Oğlu Mehmed Demircilik Köyü aşar vergisini toplama hakkından dolayı kendisine düşen miktarı teslim ettiğini buna mukabil Abdi Mehmed'in borcundan dolayı kendi mallarının haczedildiğini, mağduriyetinin giderilmesini talep etmiş, haklı bulunarak haciz işlemi iptal edilmiştir.

Muvazzaf Memurluk Esnasında Suç İşleme

107 numaralı belgede (sayfa no:42) önceden gasp edilen hayvanlardan biri olan al renkli beygirin memur Mustafa'da bulunduğu tespit edilip bedelini faiziyle ödemesine, 101 numaralı belgede (s.no:40) ise Hacı Efendi'nin sandık eminliği memur-riyetinden dolayı davalı olduğu, bu tür davalara da kaza idare mahkemesi baktığı için davanın oraya havale edilmesinden bahsedilmektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti 624 yıl üç kıtada çok çeşitli dil, din, etnik köken ve mezhebe mensup milleti bir arada huzur içinde yaşatmış, hiçbir zaman bunları yok etmeyi, kendine benzetmeyi düşünmemiştir. Bugün Osmanlı'nın hâkim olduğu coğrafyadan 50'den fazla bağımsız devlet çıkması Osmanlı Devleti'nin nev-i şahsına münhasır emsalsiz hoşgörüsünün en güzel örneğidir. Osmanlı Devleti dünyanın bir numaralı rakipsiz gücü olduğu zamanlarda bu milletlerin kökünü kazıyabilecekken asla buna tevessül etmemiş, Bilakis onlara emperyalist devletlerin havsalasının alamayacağı her türlü özgürlüğü tanımış buna mukabil güçten düştüğü zamanlarda aynı hoşgörünün yüzde birini ne sömürgecilerden ne de 500 yıldır hâkimiyetinde huzur içinde yaşattığı ekalliyetlerden görebilmiştir. Başlangıçta bir lütf olarak ihsan ettiği imtiyazlar hiçbir zaman azınlıklara şamil olmadığı halde güçten düşmesine paralel olarak onlara da teşmil edilmiş ve bu azınlıklar Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale vesilesi olmuştur. İçeride yaşayan gayrimüslim vatandaşlar uzun süreli askere gitmemenin de avantajı ile memleketin aslı unsuru Türkler gibi nüfus kaybına uğramamış zenginleşip, ekonomiye hâkim olmuşlar, sömürgecilerin kendilerine karşı giderek artan alâkasını da sonuna kadar istismar etmişlerdir. Hukuk alanında da Şer'î Mahkemelerin yanında kurulan karma Nizamiye Mahkemeleri dahi bunları tatmin etmemiş mahmi, patente gibi adlarla ifade edilen yabancı korumacılığına girerek Osmanlı ülkesinde yaşayıp Osmanlı kanunlarına tâbiyetten masun olmuşlardır. Her iki tarafta (sömürgeciler ve azınlıklar) çıkarları için birbirlerini kullanmışlar, bu durumdan iki tarafta gayet memnun ve çok kazançlı çıkarken olan Osmanlı Devleti'ne ve onun asıl unsuru Müslüman Türklere olmuş, büyük mağduriyetler yaşamışlardır.

Osmanlı Devleti, en güçlü dönemlerinden en zayıf devirlerine kadar tebası olan bütün unsurlara akla hayale gelmez haklar vermiş, hatta azınlıklarını aslı unsurundan rahat yaşatan, ekonomisini, sanatını, kültürünü onlara teslim eden emsalsiz bir devlet olarak tarihe geçmiştir.

Bu büyük devletin 1515'ten (Turnadağ Savaşı) itibaren bir kaza merkezi olan 1337'den 1507'ye kadar 170 yıl Dulkadiroğulları'na payitahtlık yapan Elbistan, Şah İsmail'in büyük tahribatından sonra bir daha eski debdebeli günlerine dönemese de içinden çıkan Türkiye'nin sayılı nehirlerinden Ceyhan'ın suladığı ülkenin 4. büyük ovasında yetişen ürünleri, 150.000' i bulan nüfusuyla Türkiye'nin en büyük ilçelerinden birisi olma sebebinin son yıllarda tesis edilen Termik Santral ve Şeker Fabrikası'na

münhasır olmayıp, yüzyıllar öncesine dayandığı, tarihte olduğu gibi bugün de içinde barındırdığı farklılıkları bir zenginlik addederek huzur içinde bir arada yaşattığı görülmektedir. Kadı sicilleri ve diğer tarihî belgelerle gerçekler ortaya çıktıkça geçmişimizle daha kuvvetli bağlar kurulacaktır.

Kaynaklar

461 Numaralı Elbistan Şer'iyeye Sicili H.1310-1318(M.1892-1900).

BEŞÇOCUKLU, H., 452 Numaralı Elbistan Şer'iyeye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2004.

BOZKURT, G., Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914), Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996.

CİN, H.- AKGÜNDÜZ, A., Türk Hukuk Tarihi 1:269-286, İstanbul: Timaş Yayınları, 1990.

DAĞISTANLI, M. F., 456 Numaralı Elbistan Kadı Sicili H.1302-1308/M.1884-1900, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2010.

EKİNCİ, E.B., Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2004.

KARAL, E. Z., Osmanlı Tarihi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1986.

KORKARER, F., 452 Numaralı Elbistan Şer'iyeye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2002.

MARSHALL, T. W. M. Les Missions Chrétiennes, çev. Louis de Waziers, Paris: Libraire Editeur, 1865.

ÖZKARCI, A., 452 Numaralı Elbistan Şer'iyeye Sicilleri H.1284-1288/M.1868-1871, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2004.

ÖZTÜRK, S., Osmanlı Salnâmelerinde Maraş Sancağı 1284-1326 /1867-1908, İstanbul: Düzey Yayınları, 2006.